

Anna Ingemark Milos: *Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet. En analys av arkitekturkritik i svensk press*, Sekel bokförlag, Lund, 2010, 212 s., ISBN 978-91-85767-52-6.

Arkitekturbegreppet har de senaste decennierna utvidgats till att omfatta kritiska och teoretiska texter i en omfattning som knappast var tänkbar tidigare. Även det offentliga samtalet kan numera betraktas som en självklar del av arkitekturen, och det är därför naturligt att det också sätter sina spår i aktuell forskning. I våras disputerade Anna Ingemark Milos på en avhandling om svensk arkitekturkritik vid Avdelningen för konsthistoria och visuella studier vid Lunds universitet. Avhandlingen är välskriven och förtjänar att uppmärksammas, inte bara av dem som själva praktiserar den särskilda uttrycksform som kallas arkitekturkritik.

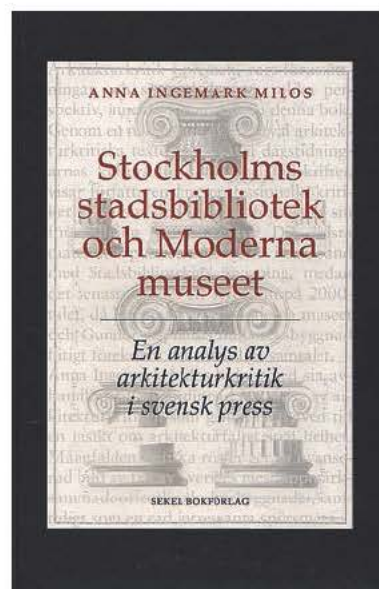
Avhandlingens huvudsyfte är enligt författaren att "klarlägga med vilka mål och medel ett antal professionella kritiker diskursivt och retoriskt förmedlar sin föreställning om arkitektur och arkitektonisk kvalitet". Författaren argumenterar också övertygande för arkitekturkritiken som en nyckel till förståelse av arkitekturen som helhet; arkitekturen eller byggnadskonsten omfattar inte bara det byggda utan också teoretiska och kritiska diskurser, liksom ritningar och fotografier. I inledningskapitlet utvecklar författaren en rad frågor som rör arkitekturen som begrepp och som bitvis går långt utanför arkitekturkritikens till synes snäva ämnesområde.

Inledningskapitlet följs av en historisk tillbakablick på "Arkitekturkritiken i svensk press". Detta kapitel bygger i hu-

vudsak på tidigare forskning, men sammanställningen är värdefull och förtjänar att publiceras som en separat artikel i ett mer populärt sammanhang. Sedan följer ett utförligt metodkapitel under rubriken "Metakritiska perspektiv", där författaren introducerar och diskuterar fallstudiemetodik och närläsning som lämpliga utgångspunkter för studiet av arkitekturkritiska texter. Författaren betonar här möjligheten att bedriva historisk fallstudieforskning, även om metodiken egentligen är avsedd för samtida undersökningar. Eftersom historiska fallstudier för närvarande dominerar den arkitekturhistoriska forskningen är detta knappast en radikal ståndpunkt. Det bör emellertid påpekas att en förutsättning för historiska fallstudier är att fallet beskriver en kontinuerlig process.

Den egentliga undersökningen utgörs av två olika fallstudier: Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet i Stockholm. Varje fallstudie behandlas i separata kapitel och utspelar sig i flera akter. Först presenteras det aktuella fallet, därefter redogör författaren för närläsningen av de utvalda texterna och slutligen analyseras materialet på nytt i en "tematisk diskussion". Analysen utgår från de fyra grundmoment – *beskrivning, tolkning, värdering* och *kontextualisering* – som tidigare har identifierats av Jan-Gunnar Sjölin inom ramen för ett forskningsprojekt om modern svensk konstkritik.

Valet av fallstudierna utgår i sin tur från det faktum att offentliga byggnader i allmänhet genererar ett stort material i form av arkitekturkritiska texter, eftersom dessa byggnader av naturliga skäl utgör en del av det offentliga samtalet. Moderna museets nybyggnad och den aktuella tävlingen om en tillbyggnad av Stockholms

stadsbibliotek hör utan tvekan till de projekt som har fått störst uppmärksamhet under de senaste decennierna. Att de valda exemplen är Stockholmsbaserade och inte speglar den mer anonyma bebyggelsen är författaren medveten om. Ett alternativ hade varit att studera aktuella stadsbyggnadsfrågor, som också utgör en naturlig del av det offentliga samtalet och därmed genererar ett stort material i form av arkitekturkritiska texter.

Moderna museets tillkomst från tävlingen 1990–1991 via invigningen 1998 till nyinvigningen 2004 behandlas genom ett urval av 18 artiklar. Den inledande introduktionen ger tillsammans med analysen en övertygande bild av processen och de olika kritikernas varierande ställningstaganden. Fallstudiemetodiken fungerar också utmärkt, eftersom museets tillkomst framstår som en kontinuerlig process. Kapitlen om Moderna museets tillkomst utgör avhandlingens höjdpunkt och förtjänar liksom den tidigare historiska tillbakablick att publiceras som en separat artikel i ett mer populärt sammanhang.

Mer problematisk framstår behandlingen av Stockholms stadsbibliotek, som

representeras av ett urval av 15 artiklar. Framställningen är här koncentrerad till två nedslag i Stadsbibliotekets långa historia; dels behandlas kommentarerna i anslutning till invigningen 1928, dels behandlas kritiken i samband med den nyligen aktuella tävlingen om en tillbyggnad 2006–2008. Det samlade resultatet ger här ett splittrat intryck, och den långa tidshorizonten innebär att det är svårt att betrakta fallstudien som en kontinuerlig process. Det faktum att tävlingens efterdyningar inte hade lagt sig i avhandlingsarbetets slutfas innebär också att debatten framstår som oavslutad.

Närläsningen av de arkitekturkritiska texter som ingår i fallstudierna är emellertid väl utförd i båda fallen. Språkbehandlingen är utmärkt, vilket är en förutsättning för att göra texterna rättvisa. Författaren citerar, refererar, tolkar och förklarar de olika skribenternas inlägg på ett övertygande sätt. Författaren visar samtidigt att hon själv behärskar de moment och retoriska figurer som ingår i analysen. Det begränsade urvalet innebär att analyserna inte framstår som tröttande för läsaren. Men urvalet utgör också ett problem, eftersom en rad skribenter uteslutits utan närmare motivering. En översiktlig förteckning över en större mängd artiklar saknas i anslutning till de aktuella fallstudierna, och läsaren kan därmed inte bilda sig en egen uppfattning om huruvida urvalet är representativt för de aktuella fallen.

Eftersom författarens angreppssätt utgår från modern konstkritik är det inte heller självklart att de olika grundmomenten är tillämplbara i en äldre situation, och urvalet i form av 5 artiklar från invigningen 1928 är alltför begränsat för att kunna dra några generella slutsatser

ur materialet. När författaren sålunda hävdar att Stadsbiblioteket kommenterades enbart av ”manliga kritiker” på 1920-talet grundas detta enbart på författarens eget urval. I själva verket förekom artiklar också av kvinnliga skribenter. Även om de behandlade andra frågor än sina manliga kolleger, och inte publicerade sig i stora dagstidningar eller ledande facktidsskrifter, förtjänar de kvinnliga skribenterna ändå att uppmärksammas. I annat fall bidrar det snäva urvalet till att befästa synen på arkitekturkritiken som en uteslutande manlig verksamhet.

Avslutningsvis redogör författaren för avhandlingens resultat i en sammanfattande diskussion, som återknyter till inledningens utblickande och intresseväckande behandling av arkitekturbegreppet. Författaren betonar här språkets betydelse för arkitekturen, eftersom ”det talade och skrivna ordet både föregår och i efterhand tolkar och värderar den fullbordade byggnaden”. I det studerade materialet framträder vissa mönster; det estetiska uttrycket får sålunda mer utrymme än de funktionella aspekterna, som enligt författaren berörs tämligen ytligt. Detta kan givetvis bero på att urvalet inte omfattar artiklar av initierade beställare eller brukare, utan är koncentrerat till en relativt jämn fördelning mellan arkitekter, forskare och kulturskribenter. Författaren konstaterar här att ”den specialiserade arkitekturkritikern” är den minst representerade bland kritikerrollerna.

Att arkitekturkritiken utövas av personer med olika bakgrund har emellertid inte hindrat utvecklingen av en ”verbal tradition” eller en ”metakritisk mall” för hur kritiken skall skrivas. Utmärkande drag är enligt författaren att byggnadens tillkomsthistoria, form och funktion skild-

ras med en vedertagen terminologi, där tidstypiska uttryck kopplas till ”rådande diskurser och ett rikt bildspråk”. Värderingar uttrycks ofta implicit och normativt, genom metaforer eller retoriska frågor och jämförelser med kanoniserade byggnadsverk. Detta innebär samtidigt att arkitekturkritiken bidrar till den framtida arkitekturhistorieskrivningen.

Det är med andra ord många viktiga frågor som får sin belysning i Anna Ingemark Milos intressanta avhandling. Själv betonar hon vikten av en arkitekturkritik som dels förmedlar kunskap och insikt på ett närmast folkbildande sätt men som också påverkar det professionella arbetet med framtidens byggnader. För att åstadkomma detta är det nödvändigt att uppmärksamma arkitekturkritiken som fenomen. Avhandlingen bildar utan tvekan en utmärkt utgångspunkt för ett sådant upplysningsarbete.

Anders Bergström
universitetslektor,
KTH Arkitekturskolan
100 44 Stockholm
anders.bergstrom@arch.kth.se